

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران

دانشگاه علوم پزشکی اسفراین

عنوان: عوامل موثر بر بقای پنج ساله ی کودکان مبتلا به سرطان خون با استفاده از مدل های یادگیری ماشین

پایان نامه در جهت دریافت درجه کارشناسی

در

فناوری اطلاعات سلامت

اساتید راهنما

سرکار خانم دکتر مرضیه محمودی منشی

جناب آقای دکتر احمد رضا شمس آبادی

استاد مشاور:

سرکار خانم دکتر مرضیه محمودی منشی

نگارنده:

مهرداد حسن زاده

اظهار نامه دانشجو

موضوع پایان نامه : عوامل موثر بر بقای پنج ساله ی کودکان مبتلا به سرطان خون با استفاده از مدل های یادگیری ماشین

اینجانب مهرداد حسن زاده دانشجوی دوره کارشناسی دانشکده علوم پزشکی اسفراین گواهی می نمایم که تحقیقات ارائه شده در این پایان نامه توسط اینجانب انجام شده و صحت و اصالت مطالب نگارش شده مورد تایید می باشد و در موارد استفاده از کار دیگر محققان به مرجع مورد استفاده اشاره شده است. بعلاوه گواهی می نمایم که مطالب مندرج در پایان نامه تاکنون برای دریافت مدرک اینجانب یا فرد دیگری ارائه نشده است و هیچ بخش آن از کار سایر دانشجویان و محققین کپی نشده است. در تدوین متن پایان نامه دستورالعمل مصوب دانشگاه بطور کامل رعایت کرده ام.

امضای دانشجو

تاریخ:

حق چاپ، نشر و مالکیت معنوی پایان نامه

۱- هر گونه کپی برداری به صورت کامل از پایان نامه یا بخشی از آن تنها با موافقت استاد راهنما مجاز میباشد.

۲- کلیه حقوق معنوی این اثر متعلق به دانشاه علوم پزشکی تهران می باشد وبدون اجازه کتبی دانشگاه به شخص ثالث قابل واگذاری نیست.

۳- استفاده از اطلاعات و نتایج موجود در پایان نامه بدون ذکر مرجع مجاز نیست.

سپاسگزاری:

این اثر به عشق و محبت خانواده ام، به ویژه پدر و مادرم، تقدیم می شود که همواره با حمایت و دلگرمی ما نشان همراه من بوده اند. از دوستان و اساتید گرامی که با مشاوره ها و راهنمایی های ارزنده خود مسیر را برایم هموار کردند، مخصوص جناب دکتر احمد رضا شمس آبادی نیز بسیار سپاسگزارم.

با آرزوی موفقیت و سلامتی برای همه عزیزانم.

با احترام،

مهراد حسن زاده

تقدیم بہ

خانوادہ عزیزم کہ ہمارے پشتیبان من در راہ کتشرش علم بودند...

عوامل مؤثر بر بقای پنج ساله کودکان مبتلا به سرطان خون با استفاده از مدل‌های یادگیری ماشین

مقدمه: سرطان خون یکی از بیماری‌های جدی و شایع در کودکان است که به بافت‌های خون ساز بدن آسیب می‌زند. لوسمی، نوعی سرطان خون، شامل تکثیر غیرطبیعی سلول‌های بنیادی خونساز در مغز استخوان است. لوسمی لنفوبلاستیک حاد (ALL) شایع‌ترین نوع لوسمی در کودکان است. با توجه به نقش مهم فناوری در بهبود تشخیص و درمان این بیماری، این پژوهش به بررسی عوامل مؤثر بر بقای پنج ساله کودکان مبتلا به سرطان خون با استفاده از مدل‌های یادگیری ماشین پرداخته است.

مواد و روش‌ها: در این پژوهش، ابتدا داده‌های بالینی مربوط به کودکان مبتلا به سرطان خون جمع‌آوری و پیش‌پردازش شد. سپس با استفاده از چهار الگوریتم یادگیری ماشین شامل درخت تصمیم، جنگل تصادفی، CATBOOST و آزمون کاکس، به تحلیل و پیش‌بینی عوامل مؤثر بر بقای پنج ساله این کودکان پرداخته شد. دقت و کارایی مدل‌ها با استفاده از معیارهای مختلف ارزیابی و مقایسه گردید.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که مدل‌های یادگیری ماشین در تشخیص و پیش‌بینی بقای پنج ساله کودکان مبتلا به سرطان خون دقت بالایی دارند. ضریب کاپا برای مدل‌های مختلف بین 0.77 تا 0.88 به دست آمد که نشان‌دهنده نزدیکی نتایج مدل‌ها به واقعیت بالینی است. همچنین مدل CATBOOST با دقت 85 درصد بهترین عملکرد را در بین الگوریتم‌ها داشت.

بحث و نتیجه‌گیری: مقایسه نتایج مدل‌های یادگیری ماشین با داده‌های بالینی نشان داد که این روش‌ها می‌توانند ابزار مؤثری در تشخیص و پیش‌بینی بقای پنج ساله کودکان مبتلا به سرطان خون باشند. استفاده از این مدل‌ها می‌تواند به بهبود فرآیند تشخیص و درمان این بیماری کمک کرده و کیفیت زندگی بیماران را افزایش دهد. این روش‌ها قابلیت گسترش و کاربرد در سایر انواع سرطان‌های کودکان را نیز دارا می‌باشند.

کلمات کلیدی: سرطان خون، لوسمی، یادگیری ماشین، پیش‌بینی بقا، کودکان، درخت تصمیم، جنگل تصادفی، CATBOOST، آزمون کاکس

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول: بیان مسئله	
1-1 مقدمه:	14
1-2 بیان مساله:	15
1-3 اهمیت و ضرورت اجرای پژوهش:	16
1-4 هدف کلی:	17
1-5 اهداف ویژه:	17
1-6 اهداف کاربردی:	18
1-7 هدف آرمانی:	18
1-8 سوالات پژوهش:	18
1-9 تعریف واژگان:	18
1-10 وجه تمایز پژوهش با سایر پژوهش های انجام شده:	21
1-11 ملاحظات اخلاقی:	23
فصل دوم: بررسی متون	
1-2 مقدمه:	26
2-2 تعریفات و کلیات سرطان خون در کودکان:	26
2-3 عوامل خطر و علل سرطان خون در کودکان:	26
2-4 تشخیص و درمان سرطان خون در کودکان:	27
2-5 تاریخچه یادگیری ماشین:	27

28.....2-6 بررسی منابع داخلی

30.....2-7 بررسی منابع خارجی

فصل سوم: مواد و روش کار

35.....1-3 مقدمه

36.....2-3 فاز اول: جمع آوری داده

38.....3-3 فاز دوم: پیش پردازش داده ها

40.....4-3 فاز سوم: ایجاد مدل

44.....4-4 فاز چهارم: ارزیابی مدل

45.....۳-۵ نتیجه گیری فصل

فصل اول:

کلیات و بیان مسئله

عوامل مؤثر بر بقای پنج ساله ی کودکان مبتلا به سرطان خون با استفاده از مدل های یادگیری ماشین

1-1 مقدمه:

سرطان خون مربوط به بافت های خون ساز بدن است. لوسمی یک تکثیر کلونال از سلول های بنیادی خونساز در مغز استخوان است. چهار زیرگروه اصلی که احتمالاً توسط پزشکان مراقبت اولیه مشاهده می شوند عبارتند از لوسمی لنفوبلاستیک حاد، لوسمی میلوژنوس حاد، لوسمی لنفوسیتی مزمن، و لوسمی میلوژنوس مزمن. لوسمی لنفوبلاستیک حاد بیشتر در کودکان رخ می دهد، در حالی که زیرگروه های دیگر بیشتر در بزرگسالان شایع هستند. لوسمی حاد میلوئید یک نوع شایع و کشنده آن است. [1] انجمن سرطان ایتالیا تخمین زده است که در یک دوره پنج ساله 2016 تا 2020، در خط پنج ساله تقریباً 7000 نئوپلاسم در میان کودکان و 4000 نئوپلاسم در میان نوجوانان تشخیص داده شده است. لوسمی حاد لنفوبلاستیک در کشورهای پیشرفته نیز مسئول تقریباً 80 درصد سرطان های لوسمی در بین کودکان می باشد به طوری که میزان بروز این سرطان 34.3 مورد در هر یک میلیون نفر می باشد در حالی که لوسمی حاد میلوپلاستیک در کودکان نادر است و در اروپا میزان بروز آن بین 4 تا 9 در هر یک میلیون نفر در سال می باشد، [2] در نتیجه لوسمی ها و تومور های مغزی و لنفوم ها بیش از دو سوم تمام سرطان های کودکان را تشکیل می دهند. عوارض طولانی مدت، ارگان ها و سیستم های مختلف را تحت تاثیر قرار میدهد. با توجه به نقش فناوری در کنترل و پیش بینی امراض، مقالات پژوهشی توسط ابونادی و سنان (2022) [3]، فتحی و همکاران (2020) [4]، و کرمی و همکاران (2021) [5] به طور جمعی بینش های ارزشمندی را در مورد عوامل مؤثر بر بقای پنج ساله کودکان مبتلا به لوسمی با استفاده از مدل های یادگیری ماشین ارائه می دهند. ابونادی و سنان (2022) بر تشخیص زودهنگام لوسمی از طریق توسعه سیستم های تشخیصی با استفاده از

شبکه‌های عصبی مصنوعی، شبکه‌های عصبی پیش‌خور، ماشین‌های بردار پشتیبان و شبکه‌های عصبی پیچشی تمرکز می‌کنند. سیستم‌های ترکیبی آن‌ها به نرخ‌های دقت بالا دست یافتند که نشان‌دهنده پتانسیل یادگیری ماشین در بهبود تشخیص و پیش‌آگهی است. فتحی و همکاران (2020) استفاده از روش‌های نروفازی و روش گروهی مدیریت داده‌ها را برای تشخیص لوسمی حاد در کودکان بررسی می‌کنند و بر اهمیت طبقه‌بندی دقیق برای مداخله به موقع تأکید دارند. در نهایت، کرمی و همکاران (2021) عوامل پیش‌آگهی برای بقا در بیماران مبتلا به لوسمی حاد میلوئیدی را بررسی می‌کنند و به کارایی تکنیک‌های یادگیری ماشین در پیش‌بینی نرخ‌های بقا اشاره دارند. با ادغام روش‌های انتخاب ویژگی و الگوریتم‌های مختلف، آن‌ها نشان می‌دهند که یادگیری ماشین در بهبود نتایج بیماران پتانسیل دارد. این مطالعات به طور جمعی بر اهمیت استفاده از مدل‌های یادگیری ماشین برای بهبود پیش‌آگهی و نتایج درمانی کودکان مبتلا به لوسمی تأکید می‌کنند.

2-1 بیان مسئله:

سرطان دومین عامل مرگ در بین گروه کودکان صفر تا 14 ساله است. بعد از جراحی‌های غیر عمدی با میزان مرگ 0.41، سرطان عامل بعدی مرگ به ازای هر ده هزار کودک تلقی می‌شود. [6] سلول‌های خون سفید (WBCs) سلول‌های خونی هستند که به عنوان بخشی از سیستم ایمنی، در مقابله با عفونت‌ها و بیماری‌ها موثر هستند. آن‌ها همچنین به عنوان "سلول‌های دفاعی" شناخته می‌شوند. اما عدم تعادل در تعداد سلول‌های خون سفید در خون می‌تواند خطرناک باشد. اگرچه احتمال بروز این سرطان پایین است اما لوسمی، شایع‌ترین نوع سرطان خون است که ناشی از افزایش غیرطبیعی سلول‌های خون سفید در سیستم ایمنی است. [7] تا روزهای اخیر، لوسمی میلوئیدی حاد (AML) همچنان چالش‌هایی را در تشخیص و درمان به نمایه کشیده است. حدود 22 درصد از سرطان‌های مربوط به کودکان به این سرطان تخصیص یافته [8] که در این بین شایع‌ترین شکل لوسمی بین کودکان زیر 19 سال، مربوط به لوسمی حاد لنفوبلاستیک (Acute lymphoblastic leukemia) می‌باشد. امارات نشان می‌دهد که

این سرطان در بین کودکان 1-4 ساله بیش از 9 برابر این مقدار در افراد 20 – 24 ساله است.[9] سرطان های اطفال اللخصوص سرطان های خونی کماکان به عنوان عوامل موثر در مرگ و میر اطفال شناخته میشود[10].

اولین مطالعات درباره تکنیک های یادگیری ماشین در تشخیص بیماری های خونی دو دهه پیش انجام شدند. آنها با شناسایی سلول های لوکمیک از نمونه های خونی، سیتومتری جریان، و ارزیابی داده های ژنتیکی آغاز شدند، که پایه های روش های یادگیری ماشین در بررسی بیماری های خونی را فراهم کردند.[11]

در این پژوهش یادگیری ماشین را با روش های انتخاب ویژگی یکپارچه کرده و عملکرد آن ها را برای شناسایی عوامل موثر در ارزیابی بقا بیماران مقایسه کردیم. تشخیص لوسمی در بسیاری از مناطق جهان زمان بر و چالش برانگیز است و استفاده از تکنیک های ML برای تشخیص آن در حال افزایش است، [12] در این پژوهش چهار الگوریتم داده کاوی شامل ، درخت تصمیم ، جنگل تصادفی ، CATBOOST، از مون کاکس را برای تشخیص عوامل موثر بر بقای پنج ساله ی کودکان مبتلا به سرطان خون بکار گرفتیم.[13] این پژوهش با هدف مقایسه عملکرد روش های یادگیری ماشین با استفاده از الگوریتم های مختلف در تشخیص عوامل مؤثر بر بقا در سرطان خون در کودکان انجام شده است. لذا به علت اهمیت مسئله شانس بقا کودکان مبتلا به این بیماری ، این پژوهش به منظور شناسایی عوامل افزایش شانس بقای بیماران، پرداخته است.

3-1 اهمیت ضرورت پژوهش:

در حال حاضر سرطان خون یکی از مهمترین مسائل بهداشتی جهان به ویژه در کودکان است. با وجود پیشرفت های بسیار در سال های اخیر در زمینه تشخیص و درمان سرطان های مختلف ، این بیماری همچنان به عنوان یکی از عوامل اصلی مرگ و میر در جوامع جهانی تلقی میشود.[14] بررسی ها نشان میدهد که سرطان خون به خصوص لوسمی حاد لنفوبلاستیک در بین کودکان، در بین عوامل مهم مرگ و میر در این گروه سنی قرار دارد. [15] با این وجود،

تشخیص زودرس و دقیق این بیماری اغلب چالش بزرگی است، به ویژه در مناطقی که به تجهیزات پزشکی پیشرفته دسترسی محدودی دارند [16].

در این زمینه، استفاده از روش های یادگیری ماشین، به عنوان یک رویکرد نوین، به شدت به منظور تسهیل و تسریع فرآیند تشخیص سرطان خون مورد توجه قرار گرفته است. [17] با توجه به محدودیت منابع و داده های پزشکی محدود، استفاده از روش های یادگیری ماشین با استفاده از انتقال یادگیری (Transfer Learning)، به طور ویژه در مواردی که داده های کمی موجود است، از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

در این روش، با استفاده از تحلیل داده های موجود از بیماران سرطان خون کودکان و اعمال روش های یادگیری ماشین، می توان به شناسایی عوامل مؤثر بر بقا و بهبودی در این گروه از بیماران پرداخت. بنابراین، پژوهش در این زمینه نه تنها می تواند به بهبود فرآیند تشخیص و درمان سرطان خون در کودکان کمک کند، بلکه می تواند زندگی و کیفیت زندگی این افراد را بهبود بخشد و نیز مراحل درمانی را بهینه تر نماید.

4-1 هدف کلی:

تشخیص عوامل مؤثر بر بقای پنج ساله ی کودکان مبتلا به سرطان خون با استفاده از مدل های یادگیری ماشین

5-1 اهداف ویژه:

1. تعیین الگوریتم های یادگیری ماشین مؤثر در پیش بینی بقای پنج ساله ی کودکان مبتلا به سرطان خون.
2. مقایسه عملکرد الگوریتم های مختلف یادگیری ماشین در تشخیص و پیش بینی عوامل مؤثر بر بقای بیماران.
3. شناسایی ویژگی های کلیدی و متغیرهای مؤثر بر بقای پنج ساله ی کودکان مبتلا به سرطان خون.

4. توسعه یک مدل پیش‌بینی کارا و دقیق برای ارزیابی بقای بیماران مبتلا به سرطان خون با استفاده از روش‌های یادگیری ماشین.

5. بررسی تأثیر استفاده از داده‌های بالینی در بهبود دقت مدل‌های یادگیری ماشین.

1-6 هدف کاربردی:

تعیین الگوریتم موثر و ایجاد مدل مبتنی بر یادگیری ماشین در تشخیص عوامل موثر در بقای پنج ساله کودکان مبتلا به لوسمی

1-7 هدف آرمانی:

ارتقای سلامت بیماران مبتلا به بیماری لوسمی و تشخیص زودرس عواملی که بر بقای آنان موثر است جهت ارتقای کیفیت زندگی

1-8 سوالات پژوهش:

11. کدام یک از الگوریتم‌های یادگیری ماشین در پیش‌بینی بقای پنج ساله‌ی کودکان مبتلا به سرطان خون موثرتر هستند؟

2. کدام ویژگی‌ها و متغیرهای بالینی و ژنتیکی بر بقای پنج ساله‌ی کودکان مبتلا به سرطان خون بیشترین تأثیر را دارند؟

3. چه میزان دقت و کارایی می‌توان از مدل‌های یادگیری ماشین برای پیش‌بینی بقای پنج ساله‌ی کودکان مبتلا به سرطان خون انتظار داشت؟

4. چه تفاوت‌هایی در عملکرد الگوریتم‌های مختلف یادگیری ماشین در شناسایی عوامل مؤثر بر بقای بیماران مبتلا به سرطان خون وجود دارد؟

1-9 تعریف واژگان:

1. لوسمی: (Leukemia)

- یک نوع سرطان خون که از تکثیر غیرطبیعی و غیرقابل کنترل سلول‌های سفید خون در مغز استخوان نشأت می‌گیرد. این بیماری به دو نوع حاد و مزمن و به دو دسته میلوئیدی و لنفوئیدی تقسیم می‌شود.

2. لوسمی لنفوبلاستیک حاد: (Acute Lymphoblastic Leukemia - ALL)

- شایع‌ترین نوع لوسمی در کودکان که در آن لنفوبلاست‌ها (سلول‌های لنفوسیت نابالغ) به طور غیرطبیعی تکثیر می‌شوند.

3. لوسمی میلوژنوس حاد: (Acute Myelogenous Leukemia - AML)

- نوعی لوسمی حاد که در آن میلو بلاست‌ها (سلول‌های میلوئیدی نابالغ) به طور غیرطبیعی در مغز استخوان تکثیر می‌شوند. این نوع لوسمی بیشتر در بزرگسالان شایع است.

4. لوسمی لنفوسیتی مزمن: (Chronic Lymphocytic Leukemia - CLL)

- نوعی لوسمی مزمن که در آن لنفوسیت‌های بالغ به طور غیرطبیعی تکثیر می‌شوند. این نوع لوسمی عمدتاً در افراد مسن دیده می‌شود.

5. لوسمی میلوژنوس مزمن: (Chronic Myelogenous Leukemia - CML)

- نوعی لوسمی مزمن که با تکثیر غیرطبیعی سلول‌های میلوئیدی بالغ همراه است و اغلب با وجود کروموزوم فیلادلفیا مشخص می‌شود.

6. یادگیری ماشین: (Machine Learning)

- شاخه‌ای از هوش مصنوعی که به سیستم‌ها امکان می‌دهد به طور خودکار از داده‌ها یاد بگیرند و بر اساس آن‌ها تصمیم‌گیری یا پیش‌بینی کنند. این روش‌ها شامل الگوریتم‌هایی مانند درخت تصمیم، ماشین بردار پشتیبان و شبکه‌های عصبی مصنوعی می‌باشد.

7. درخت تصمیم: (Decision Tree)

- یک مدل تصمیم‌گیری که از ساختار درختی برای نمایش تصمیمات و نتایج آن‌ها استفاده می‌کند. هر گره داخلی نشان‌دهنده یک ویژگی یا صفت است و هر برگ نشان‌دهنده یک نتیجه است.

8. جنگل تصادفی: (Random Forest)

- یک الگوریتم یادگیری ماشین که از ترکیب چندین درخت تصمیم برای بهبود دقت و کاهش خطر بیش‌برازش (overfitting) استفاده می‌کند.

9. انتخاب ویژگی: (Feature Selection)

- فرآیند انتخاب زیرمجموعه‌ای از ویژگی‌های موجود در داده‌ها که بیشترین تاثیر را بر مدل یادگیری ماشین دارند، به منظور بهبود دقت و کاهش پیچیدگی مدل.

10. پیش‌آگهی: (Prognosis)

- پیش‌بینی پیشرفت و نتیجه نهایی یک بیماری، که می‌تواند شامل احتمال بقا، مدت زمان بقا، و کیفیت زندگی بیمار باشد.

11. کروموزوم فیلادلفیا: (Philadelphia Chromosome)

- یک ناهنجاری کروموزومی که در برخی از موارد لوسمی میلوژنوس مزمن دیده می‌شود و شامل ترانسلوکاسیون متقابل بین کروموزوم‌های 9 و 22 است.

12. تحلیل داده‌های بالینی و ژنتیکی:

- فرآیند بررسی و تحلیل اطلاعات حاصل از معاینات بالینی و داده‌های ژنتیکی بیماران به منظور شناسایی الگوها و ارتباطات مهم در بیماری‌ها.

13. انتقال یادگیری: (Transfer Learning)

- یک تکنیک یادگیری ماشین که از دانش به‌دست‌آمده از یک حوزه یا مجموعه داده برای بهبود عملکرد مدل در حوزه یا مجموعه داده دیگر استفاده می‌کند.

10-1 وجه تمایز با سایر پژوهش‌ها:

این پژوهش در مقایسه با سایر مطالعات، دارای ویژگی‌ها و تمایزات زیر است:

1. استفاده از ترکیب گسترده‌ای از الگوریتم‌های یادگیری ماشین:

- این مطالعه به بررسی و مقایسه عملکرد چهار الگوریتم مختلف یادگیری ماشین شامل درخت تصمیم، جنگل تصادفی، CATBoost، آزمون کاکس پرداخته است. چنین ترکیب گسترده‌ای از الگوریتم‌ها در مطالعات مشابه کمتر دیده می‌شود.

2. تمرکز بر شناسایی عوامل مؤثر بر بقای پنج ساله:

- در حالی که بسیاری از پژوهش‌ها تنها به تشخیص لوسمی می‌پردازند، این مطالعه علاوه بر تشخیص، به شناسایی و تحلیل عواملی که بر بقای پنج ساله کودکان مبتلا به سرطان خون تأثیر دارند، نیز پرداخته است. این موضوع به طور ویژه برای بهبود فرآیند درمان و ارتقاء کیفیت زندگی بیماران اهمیت دارد.

3. استفاده از روش‌های انتخاب ویژگی:

- در این پژوهش، روش‌های انتخاب ویژگی برای بهینه‌سازی مدل‌های یادگیری ماشین به کار گرفته شده‌اند. این روش‌ها کمک می‌کنند تا مهم‌ترین ویژگی‌های بالینی و ژنتیکی که بیشترین تأثیر را بر پیش‌بینی بقای بیماران دارند، شناسایی شوند.

5. مقایسه جامع عملکرد الگوریتم‌ها:

- این پژوهش به مقایسه جامع عملکرد الگوریتم‌های مختلف یادگیری ماشین در تشخیص و پیش‌بینی بقای بیماران پرداخته است، که شامل بررسی دقت، حساسیت، ویژگی و سایر معیارهای عملکرد است. چنین مقایسه جامعی به ندرت در سایر مطالعات دیده می‌شود. این ویژگی‌ها و تمایزات، این پژوهش را به یک منبع ارزشمند برای محققان، پزشکان و سیاست‌گذاران در حوزه بهداشت و درمان تبدیل می‌کند.

11-1 ملاحظات اخلاقی:

این پژوهش با رعایت کامل اصول و ملاحظات اخلاقی انجام شده است. در ادامه، برخی از مهم‌ترین موارد مرتبط با ملاحظات اخلاقی این پژوهش ذکر شده‌اند:

1. رضایت آگاهانه: (Informed Consent)

- تمامی شرکت‌کنندگان در این مطالعه (یا والدین و سرپرستان قانونی در مورد کودکان) پس از توضیح کامل اهداف، روش‌ها، مزایا و مخاطرات احتمالی پژوهش، رضایت آگاهانه خود را به صورت کتبی ارائه دادند. همچنین به شرکت‌کنندگان اطمینان داده شد که مشارکت آنها کاملاً داوطلبانه بوده و در هر زمان می‌توانند از ادامه همکاری در پژوهش انصراف دهند.

2. حفظ محرمانگی و حریم خصوصی: (Confidentiality and Privacy)

- اطلاعات شخصی و پزشکی شرکت‌کنندگان با رعایت کامل محرمانگی و حریم خصوصی جمع‌آوری و نگهداری شد. تمامی داده‌ها به صورت ناشناس و با استفاده از کدهای شناسایی منحصر به فرد ذخیره شدند تا از شناسایی شرکت‌کنندگان جلوگیری شود.

3. تصویب کمیته اخلاق: (Ethical Committee Approval)

- این پژوهش قبل از شروع توسط کمیته اخلاق پژوهش‌های زیست‌پزشکی تأیید شد. پروپوزال پژوهش به دقت بررسی شد و تأییدیه لازم برای اجرای آن از نظر اخلاقی دریافت شد.

فصل دوم:

بررسی متون

1-2 مقدمه:

این فصل شامل 2 بخش است. در بخش اول به مبانی نظری پژوهش که شامل کلیاتی در مورد تعریف و کلیات سرطان خون در کودکان، عوامل موثر بر بقا در بیماران مبتلا به سرطان خون، روش‌های یادگیری ماشین در تشخیص و پیش‌بینی سرطان خون، تاریخچه و پیشینه استفاده از یادگیری ماشین و بخش دوم نیز به سابقه پژوهش‌های داخلی و خارجی و مقایسه نتایج آن می‌پردازیم.

2-2 تعریفات و کلیات سرطان خون در کودکان:

سرطان خون یکی از بیماری‌هایی است که در کودکان نیز می‌تواند رخ دهد و اغلب در این گروه سنی مورد توجه قرار می‌گیرد. این بیماری ممکن است به صورت لوسمی حاد یا مزمن ظاهر شود و اثرات جانبی جدی بر روی سلامتی و رشد کودکان داشته باشد. با توجه به حساسیت بالای سلول‌های خونساز در دوران کودکی، درمان این بیماری نیازمند رویکردهای خاصی است که باعث کاهش عوارض جانبی و افزایش شانس بقاء بیمار می‌شود [18].

3-2 عوامل خطر و علل سرطان خون در کودکان:

شناخت عوامل خطر و علل سرطان خون در کودکان از اهمیت بسیاری برخوردار است. عوامل ژنتیکی، محیطی و ترکیبی می‌توانند در بروز این بیماری نقش داشته باشند. برخی از عوامل خطر شامل اختلالات ژنتیکی خاص، مواد شیمیایی، و تابش‌های مضر می‌باشند. همچنین، تغذیه نامناسب و عوامل محیطی دیگر نیز می‌توانند به بروز سرطان خون در کودکان مرتبط باشند [19].

ویژگی‌های مولکولی و ژنتیکی سرطان خون در کودکان:

پیشرفت‌های اخیر در زمینه ژنتیک و مولکولی سرطان خون در کودکان، فرصتی را برای شناخت بهتر بیماری و توسعه رویکردهای درمانی دقیق‌تر فراهم کرده است. تفاوت‌های ژنتیکی در این گروه سنی می‌توانند الگوی درمان و پیش‌بینی نتایج را تغییر دهند. این شناخت عمیق‌تر از ویژگی‌های مولکولی و ژنتیکی به ما امکان می‌دهد تا روش‌های درمانی شخصی‌سازی شده و موثرتری را برای کودکان با سرطان خون ارائه دهیم.

4-2 تشخیص و درمان سرطان خون در کودکان:

تشخیص و درمان سرطان خون در کودکان نیازمند رویکردهای خاصی است که به ویژگی‌های فیزیولوژیک و علایم بالینی این گروه سنی توجه دارد. روش‌های درمانی شامل شیمی‌درمانی، پرتودرمانی و پیوند مغز استخوان است. با پیشرفت‌های اخیر در زمینه تکنولوژی‌های پزشکی، درمان‌های جدیدی نظیر درمان‌های هدفمند و انتقال سلول‌های بنیادی نیز در حال توسعه می‌باشند.

یادگیری ماشین: (machine learning)

یادگیری ماشین (Machine Learning) یکی از شاخه‌های مهم و کاربردی هوش مصنوعی (Artificial Intelligence) است. این شاخه با استفاده از الگوریتم‌های یادگیری ماشین، به یادگیری و کشف الگوها در داده‌ها می‌پردازد [20].

5-2 تاریخچه یادگیری ماشین:

اولین بار توسط پروفسور جان مک‌کارتی در کالج دارتموث در تابستان ۱۹۵۶ پیشنهاد شد، هوش مصنوعی - (AI) هوش انسانی که توسط ماشین‌ها نمایش داده می‌شود - در فرهنگ لغات نسل‌های متوالی دانشمندان کامپیوتر، علاقه‌مندان به داستان‌های علمی تخیلی و محققان پزشکی جایگاه خود را پیدا کرده است. هدف از بی‌شمار شغل‌ها این بوده که ماشین‌های هوشمندی

بسازند که بتوانند دنیا را مانند انسان‌ها تفسیر کنند، زبان را بفهمند و از مثال‌های دنیای واقعی بیاموزند. در اوایل این قرن، دو رویداد همزمان رخ داد که زمینه هوش مصنوعی را تغییر داد. ظهور واحدهای پردازش گرافیکی (GPUs) که به طور گسترده در دسترس بودند، به این معنا بود که پردازش موازی سریع‌تر، ارزان‌تر و قدرتمندتر شد. همزمان، دوران 'بیگ دیتا' - تصاویر، متون، بیوانفورماتیک، سوابق پزشکی و تراکنش‌های مالی و غیره - به جریان اصلی حرکت کرد و همراه با آن، فضای ذخیره‌سازی تقریباً نامحدود داده‌ها فراهم شد. این عوامل منجر به افزایش چشمگیر علاقه به هوش مصنوعی در هر دو حوزه دانشگاهی و صنایع خارج از علوم کامپیوتر سنتی شد. بار دیگر، هوش مصنوعی در ذهنیت زمانه قرار گرفته و آماده است تا پزشکی را در سطوح علمی پایه، بالینی، مدیریت بهداشت و مالی دگرگون کند.

ریشه‌های اصلی یادگیری ماشین را می‌توان در دهه 1950 جستجو کرد دانشمندان ایده‌های بنیادی را با الگوریتم‌هایی مانند پرسپترون و مدل نورون معرفی کردند. در دهه‌های 1960 و 1970، الگوریتم‌های کلیدی مانند پروپگاسیون معکوس و یادگیری تقویتی توسعه یافتند. دهه 1980 و 1990 شاهد ظهور شبکه‌های عصبی عمیق و کاربرد آنها در وظایف تشخیص تصویر بود. دهه 2000 و 2010 نقطه عطفی در این زمینه بود، زیرا مفاهیمی مانند ارائه‌های نمایندگی و مجموعه داده‌های ImageNet انقلابی در یادگیری عمیق ایجاد کردند. در دهه 2020، شاهد نوآوری‌های پیشرفته‌ای مانند AlphaFold هستیم که از یادگیری عمیق برای درک ساختار پروتئین با دقت بسیار بالا استفاده می‌کند [21].

6-2 بررسی منابع داخلی:

“1- پژوهان” و همکاران در مطالعه‌ای با عنوان “تشخیص نوع لوسمی با کمک یادگیری ماشین: کاهش ابعاد و متوازن سازی” که در سال 1397 و به روش‌های یادگیری ماشین با الگوریتم‌های خطی، بیز ساده، فاصله اقلیدسی، نزدیک‌ترین میانگین، تطبیق قالب و دسته‌بندی غیرپارامتری با الگوریتم‌های تخمین‌گرهای پایه، هسته، -k همسایه نزدیک‌تر و -k همسایه

نزدیک‌تر مبتنی بر هسته بر روی داده های Leukemia1 از دانشگاه واندربیلست آمریکا برای طبقه‌بندی بر اساس سه زیر گروه سرطان خون ALL B-cell ، ALL T-cell و AML انجام شد، یافته ها حاکی از آن است که با در نظر گرفتن الگوریتم های طرح شده، بهترین الگوریتم نزدیک‌ترین میانگین بود که به دقت پیش‌بینی 86/92٪ و همچنین با اعمال روش کاهش ویژگی PCA ، باز هم بهترین نتیجه مربوط به الگوریتم نزدیک‌ترین میانگین بود و با متوسط تعداد ویژگی 8/6 به دقت 96٪ دست یافتند. در نهایت با متوازن سازی داده‌های Leukemia1 ، متوسط تعداد ویژگی و دقت توسط الگوریتم درجه 2 به ترتیب 5/41 و 59/98 حاصل گردید [22].

"2- زارعی فر" و همکاران، در مطالعه با عنوان، "میزان بقای پنج ساله و عوامل مؤثر آن در لوسمی های اطفال" با مطالعه ای گذشته نگر، 280 بیمار مبتلا به سرطان های ALL ، AML به منظور محاسبه میزان بقا وارد مطالعه شدند. از روش های کاپلین مایر و آزمون لگاریتم رتبه ای استفاده کردند. مدل سازی نیز با استفاده از مدل رگرسیون کاکس انجام دادند. یافته ها حاکی از آن است که، "میانگین دوره پی گیری بیماران 16.1 ± 28.2 (دامنه: 6.4-67.4) ماه بوده که طی این دوره 60 مورد (24.7 درصد) از بیماران (47 مورد ALL و 15 مورد AML) فوت کردند. میزان بقا تجمی 5 ساله سرطان در این مطالعه 53.3 ± 0.055 درصد بدست آمد. مدل رگرسیون کاکس نشان داد که بین متغیر های پلاکت و تعداد موارد عود بیماری، ارتباط معنا داری با میزان بقا سرطان وجود دارد [23]."

"3- اسماعیلی" و همکاران، در مطالعه ای با عنوان، "عین عوامل مؤثر بر بقای پنج ساله کودکان مبتلا به لوسمی لنفوبلاستیک حاد بر اساس مدل بقای درختی در حضور مخاطرات رقیب" داده‌های مورد نیاز از ۲۵۵ کودک زیر ۱۵ سال که مبتلا به لوسمی لنفوبلاستیک حاد بودند و در سال‌های ۲۰۰۷-۲۰۱۵ به بیمارستان دکتر شیخ در مشهد، ایران مراجعه کرده بودند، جمع‌آوری شد. سپس بقای بیمار تا پایان مارس ۲۰۱۵ بررسی شد. در این راستا، متغیرهای مختلفی مانند جنسیت، سن، دوره درمان، شمارش گلبول‌های سفید خون، هموگلوبین، شمارش

پلاکت، سطح LDH، درگیری CNS، توده مدیاستین، علائم روماتولوژیک و غیره نیز در نظر گرفته شد. عود بیماری به عنوان رویداد مطلوب در نظر گرفته شد، در حالی که مرگ بدون عود به عنوان رویداد رقابتی شناخته شد. زمان بقای بیماران از تاریخ تشخیص تا تاریخ رویداد (سانسور) به صورت ماهانه محاسبه شد. برازش مدل بر اساس حداکثر همگنی درون گره‌ای، که به نوبه خود بر اساس تابع تقسیم تغییرات باقی مانده مارتینگل خاص رویداد است، انجام می‌شود [24].

مطالعه حاکی از آن است که، میانگین زمان بقای تخمینی در دوره‌های عود و مرگ بدون عود و همچنین در حضور هر دو رویداد به ترتیب ۵۵.۵۱، ۴۷.۵۳ و ۴۴.۲۰ ماه به دست آمد که نشان‌دهنده کاهش میانگین زمان بقا در حضور ریسک‌های رقابتی است. شمارش گلبول‌های سفید خون و شمارش پلاکت به عنوان مؤثرترین عوامل مؤثر بر عود یا بقا در نظر گرفته شدند. سه زیرگروه از بیماران در معرض خطر شناسایی شدند و بیمارانی که شمارش گلبول‌های سفید آن‌ها ≤ 5000 بود، به عنوان کسانی با کمترین میانگین زمان بقا شناخته شدند.

7-2 بررسی منابع خارجی:

1 Liyan Pan و همکاران در مطالعه‌ای با عنوان "کاربردهای یادگیری ماشین برای پیش‌بینی عود در لوسمی لنفوبلاستیک حاد دوران کودکی" که در سال ۲۰۱۷ انجام دادند، به بررسی استفاده از الگوریتم‌های یادگیری ماشین برای پیش‌بینی عود در کودکان مبتلا به لوسمی لنفوبلاستیک حاد (ALL) پرداختند. این مطالعه شامل ۶۶۱ کودک زیر ۱۶ سال بود که در بازه زمانی ژانویه ۲۰۰۸ تا دسامبر ۲۰۱۵ در مرکز پزشکی زنان و کودکان گوانگژو، چین، تازه تشخیص داده شده و پس از درمان القایی به بهبودی کامل رسیده بودند [25].

محققان برای پیش‌بینی عود از یک استراتژی تحلیل چند متغیره مبتنی بر داده استفاده کردند و تمام متغیرهای بیوشیمیایی، مورفولوژیکی، ایمنی‌شناختی و سیتوژنتیکی مرتبط را که در اولین تشخیص یا در بهبودی کامل اندازه‌گیری شده بودند، جمع‌آوری نمودند. آن‌ها برای بهبود کیفیت داده‌ها از روش‌های جایگزینی مقادیر گم‌شده و نرمال‌سازی استفاده کردند. همچنین، برای حل مشکل عدم تعادل داده‌ها، از روش نمونه‌برداری بیش از حد SMOTE استفاده کردند. برای

انتخاب مدل مناسب، چهار الگوریتم طبقه‌بندی شامل SVM، رگرسیون لجستیک (LR)، درخت تصمیم (DT) و جنگل تصادفی (RF) مورد استفاده قرار گرفتند. به منظور بهبود کارایی و عملکرد مدل‌ها، از روش انتخاب ویژگی جلو رونده استفاده شد تا مجموعه‌ای بهینه از ویژگی‌ها با کمترین تعداد و بالاترین دقت پیش‌بینی انتخاب شود [26].

در نهایت، مدل‌ها با استفاده از بسته Scikit-learn در پایتون توسعه یافتند و عملکرد آن‌ها با استفاده از معیارهایی مانند دقت، حساسیت، ویژگی، ارزش پیش‌بینی مثبت (PPV) و ارزش پیش‌بینی منفی (NPV) ارزیابی شد. این مطالعه نشان داد که الگوریتم‌های یادگیری ماشین می‌توانند به طور موثری برای پیش‌بینی عود در کودکان مبتلا به ALL استفاده شوند و به بهبود فرآیندهای تصمیم‌گیری بالینی کمک کنند.

2. کیوان کرمی و همکاران در مطالعه‌ای با عنوان "عوامل پیش‌آگهی بقا در بیماران مبتلا به لوسمی میلوئید حاد با استفاده از تکنیک‌های یادگیری ماشینی" که در سال 2021 به روش الگوریتم‌های یادگیری ماشین انجام شد، یافته‌های آن حاکی از آن است که چندین متغیر برای بیماران در پایگاه داده فعلی ثبت شده است که شامل متغیرهای عددی و دسته‌ای می‌شود. بیماران بر اساس سیستم فرانسوی-آمریکایی-بریتانیایی (FAB) طبقه‌بندی شدند. داده‌ها با استفاده از ابزارها و الگوریتم‌های داده کاوی برای تجزیه و تحلیل آماده شدند. انتخاب ویژگی از طریق روش‌های وزن‌دهی ویژگی انجام شد و پس از این بخش، 25 مورد از ویژگی‌های با وزن بالا برای ادامه تحلیل انتخاب شدند. همانطور که در بخش‌های زیر ذکر شد، طبقه‌بندی‌کننده‌های متعدد برای توانایی آنها در پیش‌بینی بقای بیماران آموزش دیده و ارزیابی شدند [27].

3. Yidong Zhu 1 و همکاران در مطالعه‌ای با عنوان "شناسایی شش نشانگر زیستی تشخیصی برای لوسمی لنفوسیتی مزمن بر اساس الگوریتم‌های یادگیری ماشینی"، طبق مطالعات آن‌ها شش مجموعه داده شامل نمونه‌های CLL (لوسمی لنفوسیتی مزمن) و نمونه‌های کنترل از

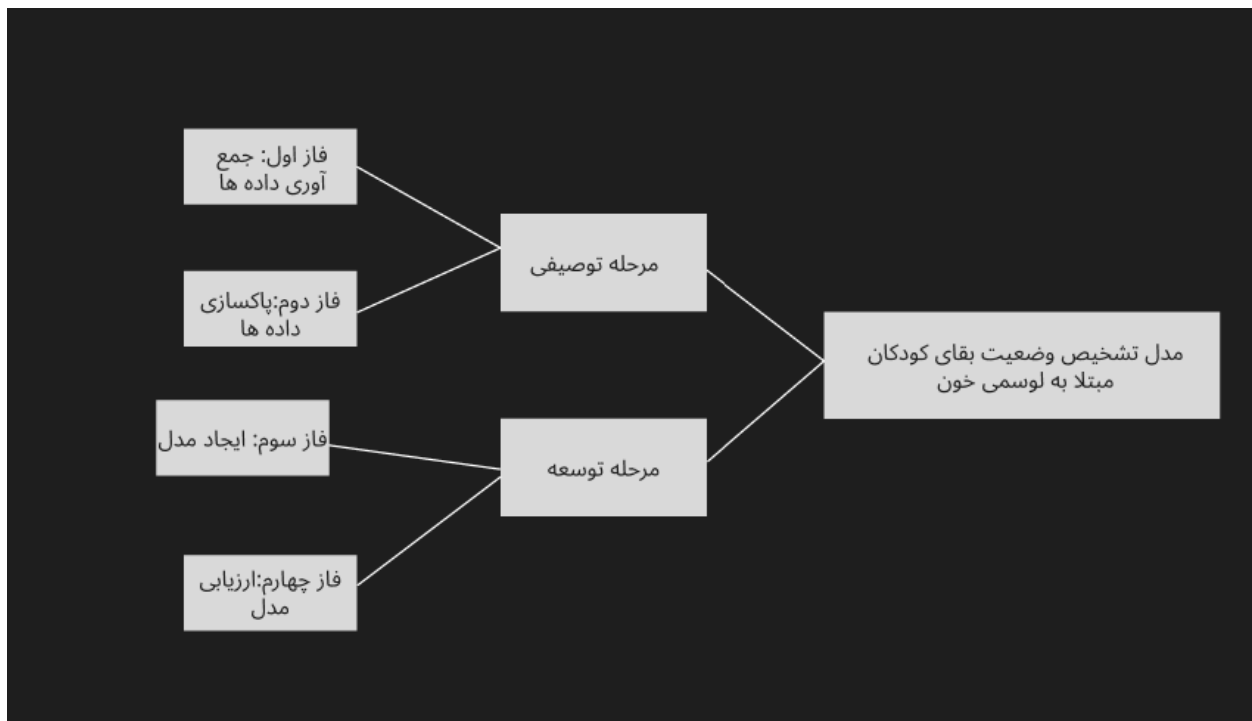
پایگاه داده Gene Expression Omnibus دانلود شد. تحلیل بیان دیفرانسیلی ژن‌ها، تحلیل شبکه هم‌بیانی وزنی ژن‌ها (WGCNA) و رگرسیون LASSO (کمترین انقباض مطلق و اپراتور انتخاب) برای شناسایی نشانگرهای زیستی تشخیصی بالقوه برای CLL با استفاده از نرم‌افزار R اعمال شد. عملکرد تشخیصی ژن‌های محوری سپس با استفاده از تحلیل منحنی ROC (ویژگی عملیاتی گیرنده) اندازه‌گیری شد. تحلیل عملکردی برای کشف مکانیسم‌های زیرین اجرا شد. علاوه بر این، تحلیل همبستگی برای ارزیابی رابطه بین ژن‌های محوری و ویژگی‌های ایمنی انجام شد. نتیجه حاکی از آن است که تعداد کل 47 ژن با بیان دیفرانسیلی (DEGs) و 25 ژن محوری کاندید از طریق تحلیل بیان دیفرانسیلی ژن‌ها و WGCNA به ترتیب استخراج شد. بر اساس 14 ژن مشترک بین DEGs و ژن‌های محوری کاندید، تحلیل رگرسیون LASSO انجام شد که در نهایت شش ژن محوری به عنوان نشانگرهای زیستی بالقوه برای CLL شناسایی شدند ABCA6، CCDC88A، PMEPA1، EBF1، FILIP1L، و TEAD2. منحنی‌های ROC این شش ژن توانایی پیش‌بینی قابل اطمینانی را در گروه‌های آموزشی و اعتبارسنجی نشان دادند، به طوری که همه مقادیر AUC بالای 0.80 بودند. تحلیل عملکردی وضعیت ایمنی غیرعادی در بیماران CLL را نشان داد. همبستگی قابل توجهی بین ژن‌های محوری و مسیرهای مرتبط با ایمنی یافت شد که نشان‌دهنده ارتباط نزدیک بین ژن‌های محوری و ایمنی تومور در CLL است [28].

فصل سوم

مواد و روش کار

3-1-مقدمه

در این بخش نوع و محیط پروژه ، روش ها و ابزار تحلیل داده ها شرح داده شده است. کلیه مراحل که برای انجلم پژوهش طی شده است به ترتیب انجام توصیف گردیده است. این یک مطالعه توصیفی بالینی با هدف کشف عوامل موثر بر بقای کودکان مبتلا به لوسمی بوسیله مدل های یادگیری ماشین برای استخراج ویژگی ها و تحلیل و تفسیر آن ویژگی ها است.

شکل 3-1: نقشه کلی ایجاد فرایند

۲-۳ فاز اول: جمع آوری داده

۱-۲-۳ نوع پژوهش

۱. از نظر هدف

داده ها و اطلاعات از آزمایشگاه های مختلف با استفاده از مشاهدات ثبت شده مراجعان در محل پژوهش بدست آمده است که نوعی تحقیق مشاهده ای تلقی میشود. این داده ها خود به دو روش توصیفی و تحلیلی تقسیم میشوند. لذا با توجه به اینکه این پژوهش به بررسی و تحلیل متغیرهای بدست آمده پرداخته است، یک پژوهش مشاهده ای - توصیفی است.

۲. از نظر زمان

این فاز در یک بازه چند ساله برای ذخیره و جمع آوری داده ها انجام گردید است لذا این قسمت از پژوهش مقطعی - گذشته نگر می باشد.

۳. از نظر شیوه اجرا

در این فاز پژوهش یک شیوه اجرای کیفی جهت تفسیر و تحلیل داده ها نموده ایم.

۲-۲-۳ محیط انجام پژوهش

دانشکده علوم پزشکی اسفراین بخش تحقیقات.

۳-۲-۳ ابزار گردآوری و تحلیل

داده ها بصورت کیفی و کمی از خروجی نهایی آزمایشات مربوطه، گردآوری شده اند.

۴-۲-۳ حجم نمونه گیری

در مرحله تعداد 260 نمونه گردآوری شده و بعد از بررسی های لازم و تمیز دادن دیتا ها برای تحلیل، داده های نامعتبر حذف گردید. به دلیل اطلاعات ناقص در برخی فیلد ها از روش های آماری با حفظ اثر بخشی در نتیجه، (مثل میانگین گیری) برای برخی داده های از دست رفته، جایگزین داده در نظر گرفته شد.

۵-۲-۳ روش اجرا و پیاده سازی

در این مطالعه تعداد 260 داده با ویژگی ها مربوطه از آزمایشگاه ها جمع آوری شده و بعد از بررسی های داده ای، حدود 12 داده به صورت میسینگ (Invalid data) تشخیص داده شد که با استفاده از روش های آماری مثل جایگزین میانگین اصلاح شده بجای داده های از دست رفته، داده ها اصلاح و برای فاز پیش پردازش و توسعه مدل آماده شد.

۳-۳ فاز دوم: پیش پردازش داده ها

۳-۳-۱ نوع پژوهش

این فاز پژوهش در یک بازه یک ماهه به منظور پیش پردازش داده ها مورد نیاز انجام گردید لذا این قسمت نیز یک پژوهش مقطعی-گذشته نگر و توصیفی می باشد.

۲. از نظر شیوه اجرا

در این فاز پژوهش یک شیوه اجرای کمی جهت پیش پردازش داده ها استفاده نمودیم. به این صورت که داده ها بصورت عددی توسط کتابخانه های تحلیل داده پایتون، مورد بررسی قرار گرفت.

۳-۳-۲ محیط و ابزار انجام پژوهش

در این فاز پژوهش در نرم افزار `jupyter – notebook` توسط زبان پایتون و کتابخانه های آماری و داده کاوی آن مورد بررسی کاوش قرار گرفت.

۳-۳-۳ روش اجرا و پیاده سازی

با بررسی مقالات قبلی، جزئیات روش‌ها و نتایج آنها استخراج و در فرم‌های طراحی شده مخصوص ثبت شدند. دو پژوهشگر داده‌ها را استخراج کردند و اختلاف نظرها با بحث و گفتگو حل شد. کیفیت مطالعات واجد شرایط بر اساس معیارهای پیشنهادی ارزیابی شد. [29] ارزیابی بر اساس پنج دسته‌بندی انجام شد: نیاز برآورده نشده، محدودیت‌های روش‌های غیر ML کنونی، قابلیت بازتولید (روش‌های مهندسی ویژگی‌ها، پلتفرم‌ها/پکیج‌ها، هایپرپارامترها)، پایداری (روش‌های معتبر برای غلبه بر بیش‌برازش، ثبات نتایج)، قابلیت تعمیم (اعتبارسنجی داده‌های خارجی) و اهمیت بالینی (توضیح پیش‌بینی‌کننده‌ها و کاربرد بالینی پیشنهادی). جدول ارزیابی کیفیت با ذکر "بله" یا "خیر" برای موارد مربوطه در هر دسته‌بندی ارائه شد. از بین متغیرهای جمع‌آوری شده، بر اساس همبستگی پیرسون، متغیرها با همبستگی بالا برای یادگیری ماشین استخراج شدند. به دلیل از دست دادن برخی داده‌ها، مقادیر از دست رفته نیز با میانگین اصلاح شده با ضریب 20 درصد، ترمیم شد [30].

۳-۴ فاز سوم: ایجاد مدل

۳-۴-۱ نوع پژوهش

۱. از نظر هدف

داده ها و اطلاعات برای طراحی مدل ماشینی با استفاده از روش های داده کاوی در استخراج و انتخاب ویژگی به دست آمد. لذا این فاز پژوهش از نظر هدف یک پژوهش توسعه ای می باشد.

۲. از نظر زمان

از فاز پژوهش در یک بازه یک ماهه به منظور ارزیابی کیفیت داده و آموزش مدل های مختلف، انجام گردید لذا این قسمت یک پژوهش مقطعی - گذشته نگر می باشد.

۳. از نظر شیوه اجرا

این فاز پژوهش یک شیوه اجرای کمی جهت ساخت مدل و ایجاد سیستم تحلیلی مبتنی بر مدل استفاده نمودیم.

۴. از نظر نتایج

نتایج حاصل از این فاز برای ارزیابی در فاز پایانی مورد استفاده قرار گرفت، لذا این فاز از نظر نتایج یک پژوهش کاربردی - توسعه ای می باشد.

۳-۴-۲ روش اجرا و پیاده سازی

در این پژوهش، هدف اصلی ما توسعه یک مدل یادگیری ماشین برای شناسایی عوامل موثر بر بقای پنج ساله کودکان مبتلا به لوسمی است. به منظور دستیابی به این هدف، مراحل زیر را طی کردیم:

3.2.1 گردآوری داده ها

ابتدا داده های مربوط به بیماران مبتلا به لوسمی از چندین پایگاه داده معتبر پزشکی جمع آوری شد. این داده ها شامل اطلاعات دموگرافیک، بالینی و نتایج آزمایشگاهی بودند. همچنین، اطلاعاتی نظیر نوع لوسمی، روش های درمانی استفاده شده و نتایج بقا نیز جمع آوری گردید.

3.2.2 پیش پردازش داده ها

داده های جمع آوری شده نیازمند پیش پردازش بودند تا برای استفاده در مدل های یادگیری ماشین آماده شوند. این مرحله شامل موارد زیر بود:

- پاک سازی داده ها: حذف داده های ناقص یا اشتباه و تصحیح داده های نادرست.
- نرمال سازی داده ها: مقیاس بندی داده ها به یک محدوده مشخص برای بهبود عملکرد مدل.
- تبدیل دسته ها به مقادیر عددی: تبدیل داده های دسته ای به مقادیر عددی قابل استفاده در مدل های یادگیری ماشین.

3.2.3 انتخاب ویژگی ها

برای بهبود دقت مدل و کاهش پیچیدگی آن، انتخاب ویژگی های مهم از داده ها ضروری بود. از روش های مختلف انتخاب ویژگی نظیر تحلیل مؤلفه های اصلی (PCA) و الگوریتم های انتخاب ویژگی مبتنی بر آمار استفاده شد.

3.2.4 توسعه مدل‌های یادگیری ماشین

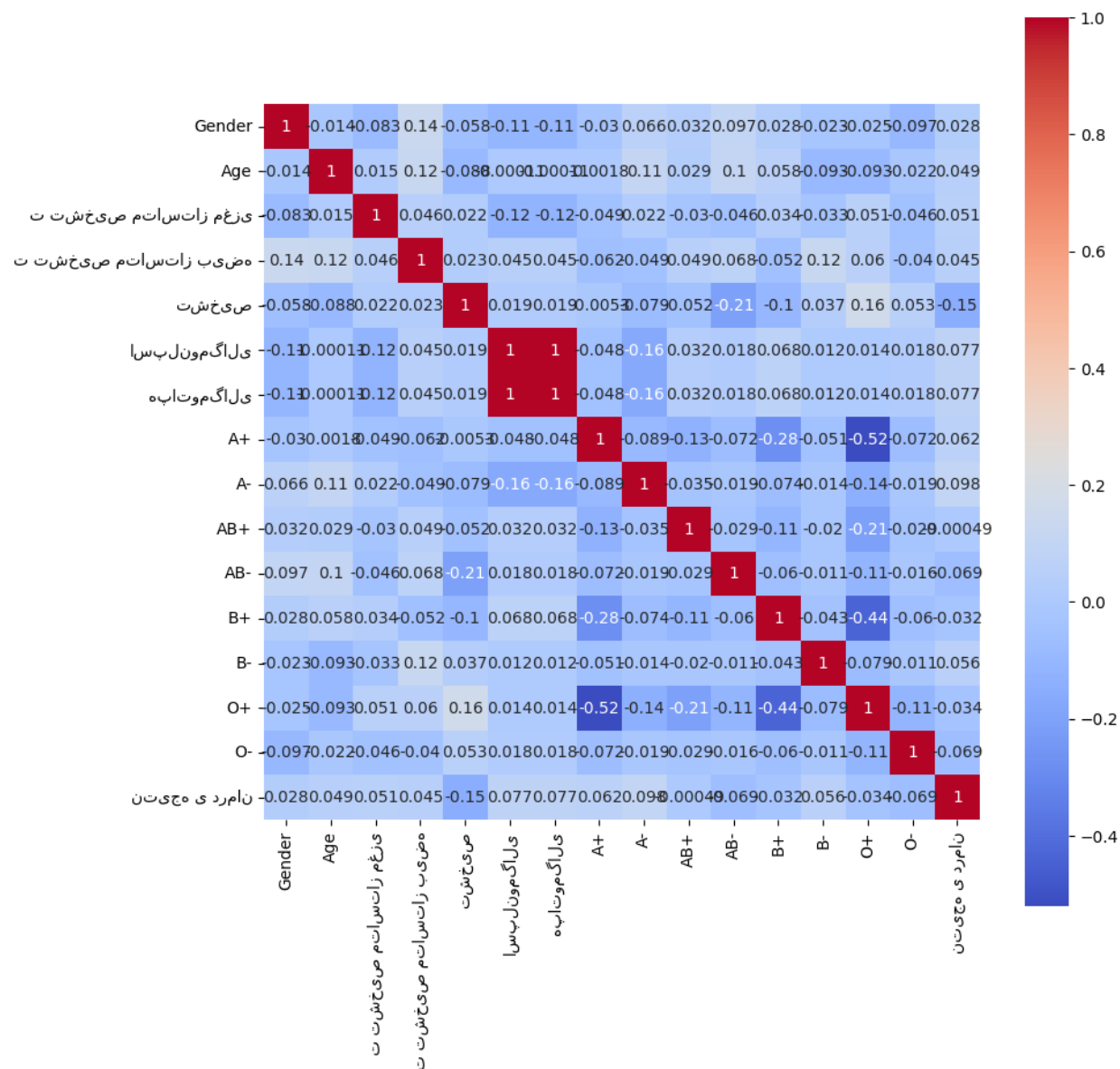
4 الگوریتم مختلف یادگیری ماشین برای شناسایی عوامل موثر بر بقای پنج‌ساله کودکان مبتلا به لوسمی مورد استفاده قرار گرفتند. این الگوریتم‌ها عبارتند از:

- درخت تصمیم (Decision Tree)

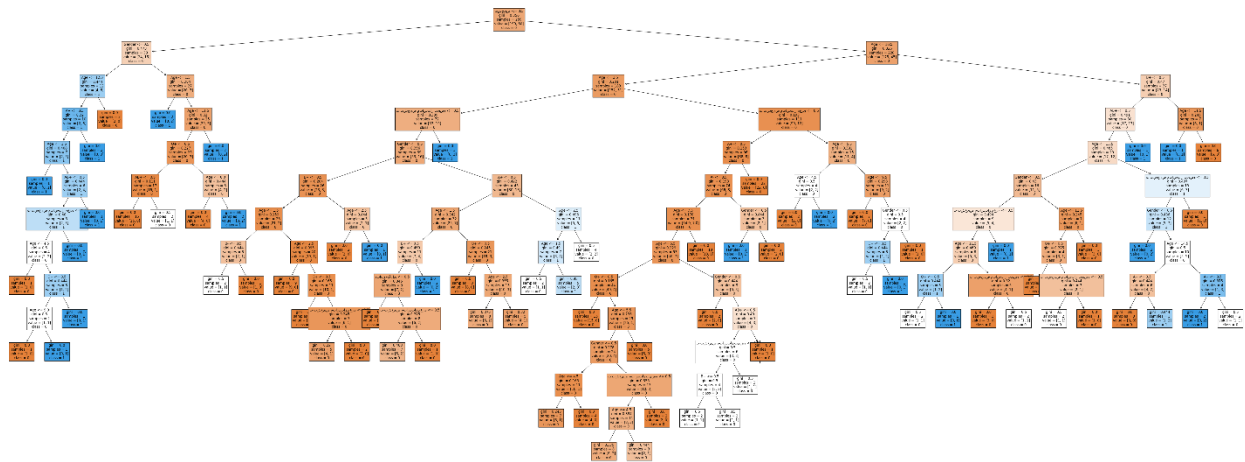
- جنگل تصادفی (Random Forest)

- catBoost

- مدل ارزیابی بقا کاکس

شکل 2-3: ارتباط ویژگی متغیرها بر اساس همبستگی پیرسون

شکل 3-3: درخت تصمیم پیاده شده بر مدل

3.2.5 ارزیابی مدل‌ها

مدل‌های توسعه‌یافته با استفاده از مجموعه داده‌های تست و معیارهای ارزیابی مختلف نظیر دقت، حساسیت، ویژگی، و **F1-score** ارزیابی شدند. همچنین، برای اطمینان از پایداری مدل‌ها از روش‌های اعتبارسنجی متقاطع استفاده شد.

	precision	recall	f1-score	support
0	0.85	1.00	0.92	33
1	0.00	0.00	0.00	6
accuracy			0.85	39
macro avg	0.42	0.50	0.46	39
weighted avg	0.72	0.85	0.78	39
دقت مدل : 0.846				

شکل 3-4: ارزیابی دقت مدل با معیارهای مطرح شده

3.2.6 تحلیل نتایج

نتایج به دست آمده از ارزیابی مدل‌ها تحلیل و بررسی شد. مدل‌های مختلف با یکدیگر مقایسه شده و بهترین مدل بر اساس دقت و سایر معیارهای ارزیابی انتخاب گردید. بر اساس فاکتورهای ارزیابی، مدل **catboost** مورد پذیرش قرار گرفت، همچنین، تاثیر هر ویژگی بر پیش‌بینی بقا تحلیل شد تا بتوان عوامل موثر بر بقای پنج‌ساله کودکان مبتلا به لوسمی را شناسایی کرد.

3.2.7 پیاده‌سازی و استفاده از مدل در سیستم‌های بالینی

در نهایت، مدل انتخاب شده به منظور استفاده در سیستم‌های تصمیم‌یار بالینی پیاده‌سازی شد. این سیستم‌ها می‌توانند به پزشکان در تشخیص زودهنگام لوسمی و پیش‌بینی بقا کمک کرده و در نتیجه بهبود نتایج درمانی کودکان مبتلا به لوسمی را فراهم کنند.

این مراحل به‌طور جمعی منجر به توسعه یک مدل یادگیری ماشین کارآمد و قابل اطمینان برای شناسایی عوامل موثر بر بقای پنج‌ساله کودکان مبتلا به لوسمی شده است. در ادامه، جزئیات بیشتری از نتایج به دست آمده و تحلیل‌های انجام شده ارائه خواهد شد.

۳-۵ نتیجه گیری فصل

در این فصل به محیط انجام پژوهش و همچنین بررسی روند کار، ابزار گردآوری داده و نحوه تحلیل داده‌ها، ساخت مدل‌ها و ارزیابی آن‌ها جهت انتخاب بهترین مدل و ویژگی‌های استفاده شده برای این منظور، معرفی گردیدند.

رفرنس ها تا فصل سوم

[1]: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24784336/>

[2]: <https://www.sid.ir/paper/10274/fa>

[3]: Gatta G, Luksch R, Coleman MP, Corazziari I. Survival from acute non-lymphocytic leukaemia (ANLL) and chronic myeloid leukaemia (CML) in European children since 1978: a population-based study. *Eur J Cancer* 2001; 37: 695-702.

[4]: 1. Abunadi, I., & Senan, E. M. (2022, February 19). Multi-Method Diagnosis of Blood Microscopic Sample for Early Detection of Acute Lymphoblastic Leukemia Based on Deep Learning and Hybrid Techniques. *Sensors*. MDPI AG. <http://doi.org/10.3390/s22041629>

[5]: 2. Fathi, E., Rezaee, M. J., Tavakkoli-Moghaddam, R., Alizadeh, A., & Montazer, A. (2020, July 7). Design of an integrated model for diagnosis and classification of pediatric acute leukemia using machine learning. *Proceedings of the Institution of Mechanical Engineers, Part H: Journal of Engineering in Medicine*. SAGE Publications. <http://doi.org/10.1177/0954411920938567>

[6]: 3. Karami, K., Akbari, M., Moradi, M.-T., Soleymani, B., & Fallahi, H. (2021, July 21). Survival prognostic factors in patients with acute myeloid leukemia using machine learning techniques. (S. Palaniyandi, Ed.), *Plos One*. Public Library of Science (PLoS). <http://doi.org/10.1371/journal.pone.0254976>

[7]: [1] Pession A, Dama E, Rondelli R, Magnani C, De Rosa M, Locatelli F, et al. Survival of children with cancer in Italy, 1989-98. A report from the hospital based registry of the Italian association of paediatric haematology and oncology (AIEOP). *Eur J Cancer* 2008; 44: 1282-1289.

[8]: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/35528341/>

[1] Pession A, Dama E, Rondelli R, Magnani C, De Rosa M, Locatelli F, et al. Survival of children with cancer in Italy, 1989-98. A report from the hospital based registry of the Italian association of paediatric haematology and oncology (AIEOP). *Eur J Cancer* 2008; 44: 1282-1289.

[9]: [2] Desandes E, Berger C, Tron I, Demeocq F, Bellec S, Blouin P, et al. Childhood cancer survival in France, 1990-1999. *Eur J Cancer* 2008; 44: 205-215.

[10]: Karimi M, Mehrabani D, Yarmohammadi H, Jahromi FS. The prevalence of signs and symptoms of childhood leukemia and lymphoma in Fars Province, Southern Iran. *Cancer Detect Prev* 2008; 32: 178-183.

[11]: Pui CH, Schrappe M, Ribeiro RC, Niemeyer CM. Childhood and adolescent lymphoid and myeloid leukemia. *Hematology Am Soc Hematol Educ Program* 2004; 118-145.

[12]: <https://ashpublications.org/bloodadvances/article/4/23/6077/474420/Application-of-machine-learning-in-the-management>

[13]: [Keyvan Karami](#)^{1,2}, [Mahboubeh Akbari](#)³, [Mohammad-Taher Moradi](#)¹, [Bijan Soleymani](#)¹, [Hossein Fallahi](#)⁴

<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34288963/>

[14]: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/ijlh.13089>

[15]: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25680783/>

[16]: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25680783/>

[17]: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK560490/>
<https://jamanetwork.com/journals/jama/fullarticle/198779>

[18]: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10531920/>

[19]: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK65763/>
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8880753/>
<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/35053543/>

[20]: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3734905/>

<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/35053543/>

[22]: <https://link.springer.com/article/10.1007/BF02478259>

[23]: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5987686/>

[24]: <https://www.sid.ir/paper/132525/fa>

[25]:
<https://www.sid.ir/paper/37399/fa#:~:text=%DB%8C%D8%A7%D9%81%D8%AA%D9%87%20%D9%87%D8%A7%3A%20%D9%85%DB%8C%D8%A7%D9%86%DA%AF%DB%8C%D9%86%20%D8%AF%D9%88%D8%B1%D9%87%20%D9%BE%DB%8C,0.055%20%D8%AF%D8%B1%D8%B5%D8%AF%20%D8%A8%D9%87%20%D8%AF%D8%B3%D8%AA%20%D8%A2%D9%85%D8%AF.>

[26]: https://goums.ac.ir/jorjanijournal/browse.php?a_id=583&slc_lang=fa&sid=1&printcase=1&hbnr=1&hmb=1

[27]: <https://www.nature.com/articles/s41598-017-07408-0>

[28]: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0254976>

[29]: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/36467501/>

[30]: 15 Qiao N., A systematic review on machine learning in sellar region diseases: quality and reporting items, *Endocrine Connections*. (2019) **8**, no. 7, 952–960, <https://doi.org/10.1530/ec-19-0156>, 2-s2.0-85069698199.

[31]: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1155/2021/9933481>